

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
ACTA BIBLIOTHECARIA

TOMUS V.
FASCICULUS 2.

SZENTIRMAI LÁSZLÓ

Olvasáselemzés és néhány következtetés
egyetemi hallgatóknál két felmérés alapján

Research in Reading Habits of University Students:
Some Experiences on the Basis of Two Questionnaires

SZEGED
1966

Egyre több szó esik konkrét társadalomkutatások végzésének szükségességéről mind a szakirodalomban mind az e téren érdekelt kutatók egymás közötti beszélgetéseiben.

A kultúrszociológia és ezen belül az olvasásszociológia feladata, hogy különböző társadalmi és foglalkozási rétegek olvasási szokásait, igényeit és ízlését felmérje.

A múlt század elején az olvasás gyors elterjedésével párhuzamosan felmerültek olyan kérdések, hogy a különböző társadalmi osztályok miért, mit és mennyit olvasnak, továbbá milyen társadalmi hatása van az olvasásnak, s hogyan lehet ezt a széles tömegek kultúrájának növelésére felhasználni.¹

Az olvasás-szociológiai vizsgálatok már a múlt század negyvenes éveiben megindultak, elsősorban angol nyelvterületen.² Igazi fellendülés az I. világháború után kezdődött. A húszas évektől kezdve Angliában és Amerikában számos publikáció látott napvilágot, s ezek főleg egy-egy réteg reprezentatív felmérésének leírását tartalmazták. Évtizedeken keresztül az volt a kutatások célja, hogy olyan tényanyagot gyűjtsenek össze, amelyekből megfelelő következtetéseket lehet levonni.

Érdeemes megfigyelni, hogy még ma is alig csökken a kvantitatív és főleg leíró jellegű felmérések publikációinak száma, bár a felmérések fellendülését 1920-tól számíthatjuk.³

A három utolsó évtizedben az olvasás-szociológiával különböző területeken működő kutatók és egyetemi csoportok foglalkoztak.⁴ Az utóbbi években tovább nőtt azoknak a szakterületeknek a száma, amelyek az olvasással, mint a mass communication egyik megnyilvánulási területével foglalkoznak.

Magyarországon távolról sem beszélhetünk ilyen nagyszámú publikációról. Figyelembe véve a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyvében* (VII. 1958—59.) megjelent bibliográfiát és az azóta napvilágot látott cikkeket, megállapíthatjuk,

¹ Mannheim, Karl: *Ideology and Utopia*, Harcourt 1940. 318 p.

² *Encyclopedia of Educational Research*. A Project of the American Educational Research Association. Ed. by Chester W. Harris, Third ed. New York, 1960. 1086. p.

³ *Encyclopedia of Educational Research*... 1087. p. Angliában és az USA-ban publikált olvasás-szociológiai művek száma:

1921—1930.	764
1931—1940.	1071
1941—1950.	915
1951—1957.	700

⁴ 1940-ben történt összeállítás alapján pedagógusok 105, pszichológusok 100, könyvtárosok 99, szociológusok 66, könyvkiadók (beleértve piackutatást is) 60, társadalomtudománnyal foglalkozók 43, sajtóval összefüggésben 43, irodalomtörténészek 18, történészek 10, mások 4 jelentősebb művet jelentettek meg. Waples, Douglas, and Others: *What Reading Does to People*. University of Chicago, 1940. 163. p.

hogy a mi szakirodalmunkból hiányoznak egyrészt a felmérési anyagot közlő írások, másrészt mindazok az elméleti munkák, amelyek segítséget nyújtanának különböző társadalmi rétegek olvasási szokásainak tanulmányozásához.

A munkát nehezíti, hogy pillanatnyilag még nem áll marxista metodológia a rendelkezésükre, sőt a felmérés elméleti módszere sem tisztázott. Sokáig vita tárgya volt, hogy a kérdezési módszer alkalmas-e a vizsgálatok elvégzésére. Ma már „a kérdezési módszer létezése nem lehet vita tárgya. A feladat gyakorlatilag és elméletileg tisztázott. 'Nihilista' állásfoglalás teljesen felelőtlen lenne...”⁵

Napjainkban már többé-kevésbé tisztázott, hogy a polgári szociológiai kutatás eddigi tapasztalatainak elvetése helytelen. Bár másként ítéljük meg a kérdezési módszer feladatát és jelentőségét, a már kidolgozott eredményeket és módszereket nyugodtan felhasználhatjuk.⁶ Az értékelésnél természetesen más utat kell követni, mert a polgári társadalomkutatás az eredmények elemzésekor vonakodik diagnózist adni, és figyelmeztet, milyen veszéllyel jár „gyakorlati megoldást és javaslatokat előterjeszteni, tehát tudományos módszerrel politikába avatkozni.”⁷ A nyugati világ kiemelkedő nagy szociológusa, René KÖNIG ugyancsak a leghatározottabban fellép a „szociológusok túlságosan szenvedélyes részvétele ellen a társadalmi, gazdasági és politikai döntések meghozatalakor.”⁸

A felmérésekbe nem lehet fejest ugrani. A társadalmi tények vizsgálatához feltétlenül szükséges a szociológiai kutatás gyakorlati módszerének ismerete. Sem a marxista, sem a polgári szociológusok körében nincs egységes állásfoglalás a kutatások lebonyolításának mikéntjére. Vannak, akik a szóbeli és írásbeli kérdézésről azt tartják, hogy az a „Königsweg der Soziologie”⁹, míg mások jelentéktelennek minősítik és úgy vélik, hogy ezzel a társadalmi tények megengedhetetlen szubjektívizálására kerül sor.

SZALAI utal rá, sokan azt állítják, „hogy az empirikus adatgyűjtő és ténymegállapító tevékenység csak valami alárendelt tudományos funkciót tölt be,”¹⁰ és éppen ezért nem is fűződnek hozzá elméleti és módszertani kérdések. Csupán a „technika” ismerete elégséges. „De abból, hogy az empirikus adatgyűjtés és ténymegállapítás önmagában véve nem elegendő a tudomány előbbreviteléhez, egyáltalában nem következik az, hogy a kutatómunkának ez a fázisa nem vet fel igen komoly elméleti és módszertani problémákat.”¹¹

Az olvasás-szociológiai felmérésekkel az emberek tudatának változását, alakulását kívánjuk egy bizonyos szemszögből vizsgálni. KALLABIS három forrást jelöl meg, amely lehetővé teszi az emberek társadalmi tudatának vizsgálatát, s amely empirikus módszerrel is megközelíthető. „Először a társadalmi lét, azaz az anyagi életkörülmények, másodsor az emberek közlései, különböző eszmei életmegnyilvánulásaik, harmadszor gyakorlati cselekedeteik, az emberek gyakorlati, társadalmi magatartása.”¹² A szociológia feladata, hogy mind a három forrást kutatásaiban

⁵ Friedrich, Walter: Die Befragungsmethode — ein notwendiges Arbeitsmittel der marxistischen Jugendforschung - Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1963. 10. Heft. 1230. p.

⁶ Friedrich, W.: i.m. 1234. p.

⁷ Dahrendorf, Rolf: Industrie- und Betriebssoziologie. Berlin, 1962. 5. p.

⁸ König, René: Handbuch der empirischen Sozialforschung. Stuttgart, 1962. 13. p.

⁹ Weckesser, E.: Die schriftliche Befragung in der konkrethsoziologischen Forschung - Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1964. 1. Heft. 80. p.

¹⁰ Szalai Sándor: Módszertani megfontolások a marxista szociológiai szakkutatás egyes időserű kérdéseire - Magyar Filozófiai Szemle, 1962. 825. p.

¹¹ Szalai Sándor: i.m. 825. p.

¹² Kallabis, H.: Zur Dialektik der sozialistischen Bewusstseinsbildung und Problemen der Forschung - Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1963. 1. Heft. 45. p.

felhasználja. Számunkra a második a lényeges, hogy megfelelő képet kapjunk az általunk vizsgált rétegek kulturális arculatának vizsgálatához.

Olvasás-szociológiai munkánk feltétlenül adatgyűjtésen alapszik: „...a legközségesebb tapasztalati adatgyűjtéshez is kell valami gyűjtési elv és valami kategóriarendszer az észleletek csoportosításához.”¹³ Felmérésünket nem azonosítjuk egy kérdőív kidolgozásával. Bonyolult jelenségek elemzéséhez több módszertani megoldás együttes alkalmazása szükséges. Kérdőív abban az esetben alkalmazható eredményesen, ha az módszeres tanulmányozás, elemzés szerves részét képezi.

A felmérés munkát a vizsgálat tárgyának meghatározásával kezdjük. Jelen felmérésünkkel vizsgálni kívántuk, hogy az egyetemi hallgatók milyen kapcsolatban állnak a könyvtárral, közelebről az Egyetemi Könyvtárral. Hogyan jelentkeznek olvasási szokásaik, és az Egyetemi Könyvtárnak milyen befolyása van ennek alakítására, milyen szerepet tölt be az egyetemi hallgatók olvasási szokásainak összkapcsolatában.

A munkahipotézis kialakítása után, vagyis, hogy milyen összefüggésre kívánunk a vizsgálat során választ kapni,¹⁴ szükséges a vizsgált kérdéssel kapcsolatos, rendelkezésünkre álló adatok összegyűjtése, majd a kérdőív megszerkesztésére kerülni sor.

Amennyiben megfelelő apparátus áll a rendelkezésünkre, ajánlatos a felvételezés előtt egy kisebb csoporttal felmérést végezni és az eredményt a munkahipotézissel összevetni.

A felvételezést mind elméletileg, mind gyakorlatilag rendkívül alaposan kell előkészíteni és megkezdése előtt ajánlatos minden sajátos feltételt figyelembe venni. A belgrádi Szociológiai Intézetben kiszámították, hogy az erre fordítandó idő úgy aránylik magához a felvételezéshez, mint 3:2.¹⁵

A kérdések összeállításakor figyelembe kell vennünk azok határait. A kérdéseket tulajdonképpen három nagy csoportba oszthatjuk:

1. *Ismeretekre vonatkozó kérdések.* (Amikor a konkrét tudást, illetve ismeretet tesszük vizsgálat tárgyává.)

2. *Véleményre vonatkozó kérdés.* (Az egyén személyes kapcsolata egy bizonyos problémával kapcsolatban.)

3. *Indoklást kérünk* akár tényleges, akár fiktív magatartással kapcsolatban.

Mind az egyes, mind a hármas csoportnál a válaszok meglehetősen áttekinthetetlenek és a tévedési valószínűség is nagy.

A kérdések megalkotásánál és sorrendbe helyezésénél két szabályt kell figyelembe vennünk.

1. A kérdések megalkotása nem történhet intuitív alapon. Azokat feltétlenül a gyakorlatból kell levezetni, és ajánlatos előzetes kísérletekkel azok konkrétságát és hatékonyságát megállapítani.

2. A kérdőív összeállításakor el kell kerülni a szügesztív kérdéseket.

A kutatási módszerek kialakításánál a kérdéseket két csoportra bonthatjuk.

¹³ Szalai Sándor: i.m. 828. p.

¹⁴ Hegedűs András — Márkus Mária: Az üzemszociológiai vizsgálatok módszertana és technikája. Könyvüipari Minisztérium „Munkával Foglalkozó Tudományos Tanfolyama” 1960/1961. 3. p. Sokszorosított jegyzet.

¹⁵ Eichhorn, W. I — Eichhorn, W. II: Erfahrungen und Probleme einer soziologischen Untersuchung - Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1964. 1. Heft. 93. p.

1. Nyílt kérdés.

A válaszolónak lehetőséget ad, hogy teljesen szabadon, minden kötöttség nélkül válaszoljon. (Pl. Milyen folyóiratokat szokott olvasni.)

Előnyei:

- I. A válaszoló nincs korlátozva.
- II. Magában eldöntheti, hogy milyen választ adjon.
- III. A megkérdezett informáltsága lemérhető.
- IV. Személyesebbnek hat, és könnyen létesít kapcsolatot a kutató és a kérdezett között.

A nyílt kérdés hátránya, hogy a mennyiségi kiértékelés igen komplikált. A kategóriákat az anyagból kell levezetni. Ez nem minden esetben sikerül, tovább nem teszi lehetővé a kódolást.

2. Zárt kérdés.

Legegyszerűbb válfaja az *alternatív-kérdés*. Igen-nem stb. (Pl.: jár-e rendszere-sen az Egyetemi Könyvtárba?)

A zárt kérdések előnye, hogy mennyiségileg könnyű azokat kiértékelni. Főleg tömeges felmérésnél kedvező az alkalmazásuk.

Fontosabb és többször használt az ún. *éltlap-kérdés*-csoport (Speisekarten-Fragen), amikor a megadott válaszlehetőségek kötetlenül állnak egymás mellett és nem zárják ki egymást. (Pl.: A könyvtáron kívül honnan szerzi szépirodalmi olvasmányait? — *a*) megveszi saját könyvtárába, *b*) szüleinek, rokonainak megvan, *c*) évfolyamtársaitól kapja kölcsön, *d*) másoktól kölcsönzi.)

Az ún. *intenzitás kérdésnél* a válaszokat előrekódoljuk egy bizonyos számtartalommal, pl. 1—5-ig lehet jelölni a megfelelő választ. (Jelen felmérésünkben ilyen kérdéscsoportot nem alkalmaztunk.)

A zárt kérdések hátránya, hogy bizonyos szuggesztív hatással rendelkeznek.

Szöbéli kérdezés nagyobb csoportnál nem hajtható végre. Előnye, hogy bár a kérdező terv szerint dolgozik, ennek ellenére sem ad fel standardizált kérdéseket. A kérdezett általában őszintébb, nyíltabb.

Hátránya, hogy nagyon nehéz a mennyiségi feldolgozás, továbbá fennáll az explorációt vezető személy részéről saját gondolatainak kivetítése, s a kérdezett tudatalatti befolyásolása.

Írásos felmérés igen gyümölcsöző abban az esetben, ha a felmérést vezető jelenlétében válaszolnak. Ha postán kell beküldeni a választ, általában pozitív eredménynek mondható 30% beérkezése. A hatásfokot növelhetjük, ha az írásban lefektetett kérdéseket szóban is feltesszük.

Előnyei:

1. Az írásos kérdezést általában akkor tanácsos alkalmazni, ha nagyobb csoportot vizsgálunk, vagy párhuzamosan több csoportnál végzünk felmérést.

2. Előnye, hogy a kérdőívek kitöltése és a válaszok begyűjtése nem igényel sok időt és több felmérőt. (Szemben a szóbeli kérdezéssel, az explorációval, ahol egy-egy személyre 30—45 percet lehet számítani.)

3. Az írásos válasz átgondoltabb, megfontoltabb. Lehetőség nyílik, hogy a kérdezett elgondolkozzék és a legmegfelelőbb választ adja.

4. Írásbeli felmérésnél jobban biztosítható a diszkréció, mint a szóbeli felmérésnél.

5. Az írásban lefektetett anyag mennyiségileg könnyen kiértékelhető.

Hátrányai:

1. A válaszok elemzésekor már nem nyílik lehetőség arra, hogy a felmérést végző személy homályos kérdéseket tisztázzon.
2. Csoportoknál, ha a kérdőív kitöltése csoportosan történik, be kell kalkulálni a kollektíva hatását, illetve egymásra hatását.

*

Felmérésünket a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának egyetemi hallgató olvasóira korlátoztuk. Képet akartunk kapni, hogyan jelentkezik az egyetemi hallgatók olvasási szokása, hogyan tudja az Egyetemi Könyvtár a hallgatók tanulmányi és tudományos munkáját segíteni.

A fentiekben ismertetett elvek szerint állítottunk össze két kérdőívet. Jelen felmérésünket két fokozatban végeztük el. Mindkét fokozat kérdőíves vizsgálati módszer volt, amely egyben egymás kontrolljaként is szerepelt.

Ezt megelőzően az 1962/63-as tanév első félévének végén végeztünk egy kísérleti felmérést. Az egyetem minden hallgatója (Bölcsészettudományi Kar, Természet-tudományi Kar és Jogi Kar) kapott egy kérdőívet a dékáni hivatalok közvetítésével. E vizsgálat értékelésének az volt a célja, hogy megállapítsuk, milyen intenzív a könyvtárba beiratkozott hallgatók könyvtári tagsága. Kísérletként a Jogi Karon és a matematika-fizika szakon állapítottuk meg, hány százalékos a hallgatók nominális beiratkozási aránya, kik veszik inkább igénybe a könyvtárat, vizsgaidőszakban az olvasótermet (családjuknál, albérletben, kollégiumban lakók), és az Egyetemi Könyvtáron kívül a hallgatók honnan szerzik be kötelező olvasmány és szépirodalmi könyvszükségletüket.

Az 1963-as tapasztalat alapján készítettük el új kérdőívünket. A kérdőíves módszer mellett kellett döntenünk, mert kérdőívünkkel az egyetem mindhárom karának hallgatóit el akartuk érni. Miként erre bevezetőnkben utaltunk, egyedül a kérdőíves módszer alkalmas nagyobb csoportok kvantitatív elemzésére.

Vizsgálatunkkal arra akartunk választ kapni, hogy a hallgatók milyen arányban látogatják a könyvtárat, hogy oszlik meg a kölcsönzők és a kötelező olvasmányt jegyzetelők, valamint az önművelésre olvasók aránya.

Feldolgoztuk a könyvtár egyéb tanéves statisztikai adatait és megfelelő munkahipotézissel kezdtük a kérdőívek kidolgozását.

Az adatfelvételező kérdőív tartalmaz számos olyan kérdést, amelynek kiértékelését jelen tanulmányunkban mellőztük. Ezeknek nincs általános vonatkozásban jelentőségük. A kérdések bizonyos csoportjának feldolgozására két másik cikkben került sor.^{16, 17}

Kérdéseink jelentős részét az ún. étlap—kérdőív módszerrel állítottuk össze
Pl.: Rendszeresen kölcsönöz könyvtárakból:

szépirodalmat,
kötelező olvasmányt,
tankönyvet, jegyzetet,
egyéb irodalmat (ismeretterjesztő, szórakoztató, ált. tájékoztató jellegű irodalmat).

¹⁶ Szentirmai László: Egyetemi hallgatók olvasási igényeinek vizsgálata - Tiszatáj, 1965. 2. szám 121—124. p.

¹⁷ Szentirmai László: Kísérlet egyetemi hallgatók olvasási szokásainak felmérésére - Felsőoktatási Szemle, 1965. 441—447. p.

A hallgatóknak a megfelelő kérdés aláhúzásával kellett válaszolniok, illetve ahol ténybeli tudást kérdeztünk:

Milyen folyóiratokat olvas rendszeresen?

vagy

Mennyi ösztöndíjat kap?

ott a folyóirat megnevezésével, illetve a számadat közlésével válaszoltak.

A kérdőívek kitöltését a dékáni hivatalok szorgalmazták a tanulmányi csoportokon belül. A felmérés megvalósítására 1964 tavaszán került sor.

Alábbi tanulmányunkban mindhárom kar egy-egy szakát vettük vizsgálatunk alapjául. A Bölcsészettudományi Karról a magyar-történelem szakot, a Természettudományi Karról a vegyészeket valamint a Jogi Kar négy évfolyamát. Így felmérésünkben szerepelnek tanárszakosok, kutatópályára készülő hallgatók és társadalomtudománnyal foglalkozó közigazgatási, illetve üzemi vezetésben majdan résztvevő szakemberek.

Elemző munkánk előtt szükséges volt összeállítani a könyvtári kölcsönzés és az olvasótermi statisztika néhány adatát, amelyet egyébként 1. számú kérdőívünk néhány pontjának kontrolljaként is felhasználhattunk.

Elsődleges tájékozódásunk és munkahipotézisünk kidolgozásakor nemcsak a Bölcsészettudományi, Természettudományi és Jogi Karról vettük vizsgálat alá a hallgatókat, hanem elemeztük az Egyetemi Könyvtárban megfordult valamennyi, bármely szakos olvasó törzslapját és az olvasótermi kimutatást. Így orvostanhallgatók és főiskolás olvasók is szerepelnek ennek az összesítésnek kialakításában, akik nem hallgatói a József Attila Tudományegyetemnek és ezért 1. számú felvételi lapunkkal nem tudtuk őket elérni.

A felvételi lapok elemzésének megkezdése előtt figyelembe vettük a különböző szakos hallgatók beiratkozásának ütemét. Az első határidőt november 1-ben állapítottuk meg, a második pedig az évvégi vizsgák megkezdésének körülbelüli időpontjára, június 1-re esett.

Elemeztük, hogy a hallgatók hány százaléka látogatta a tanév folyamán csak az olvasótermet és nem kölcsönzött egyetlen könyvet sem. A további kategóriákat a következőképpen állítottuk fel:

Tanévre eső összkölcsönzés (1963. szept. 1. — 1964. jún. 1.)

- legalább 5 kötetig
- legalább 10 kötetig
- 10 kötet felett.

Vizsgálatunk eredménye azt mutatta, hogy november 1-ig összes egyetemi hallgatónk 68,6%-a már legalább egyszer megfordult az Egyetemi Könyvtárban.

Rendkívül tanulságos az a táblázat, amely azt tárja fel, hogy eddig az időpontig a beiratkozott hallgatók milyen mértékben vették igénybe a könyvtár különböző szolgáltatásait.

Az egész tanév folyamán beiratkozott olvasók és a november 1-ig már beiratkozott hallgatók megoszlása

	összesen	nov. 1-ig
Természettudományi Karról	675 hallgató	489 72%
Bölcsészettudományi Karról	616 hallgató	508 82%
Jogi Karról	304 hallgató	203 66%
Orvostud. Egyetemről	664 hallgató	385 58%
Tanárképző Főiskoláról	638 hallgató	416 65%
	Összesen:	68,6%

Alábbi táblázatunk a november 1-ig beiratkozott olvasók egy tanévi megoszlását mutatja a könyvtár különböző szolgáltatásainak felhasználásában: kölcsönzés, olvasóterem használata.

Egész tanévben			Kölcsönzött kötetek száma:			
Csak olvasóteremben volt	Absz. szám	%	5 kötet	10 kötet	10 felett	
TTK	161	32%	197 41%	52 10%	79 17%	
Bölcsészek	52	10%	130 26%	95 18%	231 47%	
Jogászok	71	33%	73 34%	26 14%	33 19%	
Orvosok	170	44%	118 30%	53 14%	44 12%	
Főiskolás olvasók	69	16%	124 29%	87 21%	136 34%	

Ettől jelentősen eltérő képet kapunk, ha azt elemezzük, hogy június 1-ig a beiratkozott olvasók egész tanévi könyvtári használata hogyan oszlik meg.

Meglehetősen nagy azoknak az aránya, akik az egész tanév folyamán egyetlen könyvet sem kölcsönöztek az Egyetemi Könyvtárból. Az összes hallgatók 34,4%-a vagy csak névlegesen íratkozott be a központi könyvtárba, vagy legfeljebb az olvasó-teremben fordult meg, hogy sürgős kötelező olvasmányait kijegyzetelje.

(Összehasonlításként közöljük az Eastern Illinois University (USA) könyvtárának kimutatását. Eszerint 1962-ben 63%, 1963-ban 62% nem kölcsönzött egyetlen könyvet sem az egyetem hallgatói közül.)¹⁸

Az egész tanévben beiratkozott hallgatók megoszlása a könyvtári szolgáltatások felhasználásában: kölcsönzés, olvasóterem

Csak olvasóteremben volt		Kölcsönzött kötetek száma:			
	Absz. szám	%	5 kötet	10 kötet	10 felett
TTK	255	38%	269 39%	68 10%	87 13%
Bölcsészek	82	13%	172 28%	114 18%	248 41%
Jogászok	134	44%	104 34%	29 9%	37 13%
Orvosok	344	52%	204 31%	61 9%	50 8%
Főiskolások	160	25%	218 34%	107 17%	153 24%

¹⁸ Barkey, Patrick: Patterns of Student Use of a College Library - College and Research Libraries, 1965. 115. p.

Melyik könyvtárba iratkozott be?

A tanév elején mind az oktatók, mind az Egyetemi Könyvtár illetékes csoportja arra törekszik, hogy a hallgatók minél nagyobb számban iratkozzanak be az Egyetemi Könyvtárba, de vegyék igénybe az intézeti könyvtárak szolgáltatásait is. Ezért a beiratkozottak aránya karonként 71% és 97% között mozog. A fentiekben láttuk, hogy ez a százalékszám nem jelenti azt, hogy a hallgatók ilyen arányban igénybe is veszik a könyvtár kölcsönzési és egyben olvasótermi szolgáltatásait.

A beiratkozottak között nagyon sok olyan olvasó van, aki vagy csak az olvasótermet látogatja, vagy legfeljebb egy-két alkalommal fordul meg olvasótermünkben, hogy napilapokat, magazinokat olvasson, esetleg 1—2 órát a szabadpolcon található könyvek átlapozásával töltsön el. A tényleges kölcsönzés és a rendszeres helybeni olvasás arányát a további adatok elemzéséből tudjuk levonni. Felmérésünk azt mutatja, hogy a Központi Könyvtár nem tudja egyedül kielégíteni a hallgatók könyvszükségletét. Ezért azt is vizsgáltuk, hogy az olvasók hány százaléka iratkozott be az Egyetemi Könyvtáron kívül a városi közművelődési és az intézeti könyvtárakba, és hány százalék iratkozott be két vagy több könyvtárba.

Beiratkozott:	magyar-történész		vegyész		jogász	
	absz. szám	%	absz. szám	%	absz. szám	%
Egyetemi Könyvtárba	114	97 %	86	71 %	148	71,3%
Más könyvtárba	134	117 %	44	36,3%	63	30,4%
2 vagy több könyvtárba	95	80,5%	21	17,3%	39	20 %
Sehova	—	—	15	12,4%	16	7,5%

Nem megnyugtató, hogy a vegyészek 12,4%-a és a jogászok 7,5%-a egyetlen könyvtárnak sem tagja. Ezek a hallgatók tanulmányaik folyamán csak tankönyveiket és jegyzeteiket használják. Náluk nem beszélhetünk sem a tanulmányi munkát meghaladó tudományos érdeklődésről sem tudatos önművelésről.

Rendszeresen kölcsönzött a tanév folyamán legalább 5 kötetet

Mint már erre a bevezetőnkben utaltunk, az 1964 tavaszán lefolytatott adatfelvételünk egyik vizsgálati pontja az volt, hogy a beiratkozott hallgatók milyen mértékben:

- iratkoznak be csak névlegesen,
- járnak döntő mértékben csak az olvasóterembe,
- milyen százalékban veszik igénybe a kölcsönzést.

A fenti kérdésre kapott válaszok elemzése részben feleletet ad erre a kérdésre. Legnagyobb arányban a bölcsész olvasók kölcsönöznek. Egyrészt nagyszámú kötelező olvasmányuk van, másrészt a vizsgákra is több könyvből kell készülniök. A vizsgált magyar-történelem szakos hallgatóknál azt tapasztaltuk, hogy nemcsak egy könyvtár állományából kölcsönöznek, hanem a hallgatók jelentős százaléka két illetve több könyvtár anyagából kölcsönöz. Így adódik az az eredmény, hogy a 118-as létszámú szak 123%-ban kölcsönöz félév alatt legalább 5 könyvet.

Azért állapítottuk meg legalább 5 kötetben a minimumot, mert ez 4—5 hónap alatt (a beiratkozás időpontjától függően) legalább kétszeri kölcsönzést jelentett és egyben a kölcsönzés rendszerességére utal.

A vizsgált másik két szaknál a vegyészek 40,5%-a, a jogászok 22,8%-a nem kölcsönzött a felmérés időpontjáig rendszeresen (azaz gyakorlatilag egyáltalában nem használt könyvtári könyvet az 1963/64-es tanévben).

A vegyészeknél jelzett „más könyvtárból” = 34% elsősorban az intézeti, a jogászoknál kimutatott 30,4% a kari könyvtár használatát jelzi.

Rendszeresen kölcsönzött legalább 5 kötetet 1963. szept. 1-től 1964. jún. 1-ig

magyar-történezm olvasók absz. számban	vegyész		jogász			
	%	absz. sz.	%	absz. sz.		
Egyetemi Könyvtárból	96	81,3%	42	34,7%	132	63,7%
Más könyvtárakból	146	123 %	41	34 %	63	30,4%
Sehonnan	—	—	49	40,5%	47	22,8%

Igen magasnak mondhatjuk a vegyészek 40,5%-os és a jogászok 22,8%-os nem kölcsönzési arányát. Ezek számarányán valamit csökkent az a tény, hogy a vegyész olvasók 37%-a kollégiumban, 26%-a albérletben, a jogászok 43,7%-a kollégiumban, 28,2%-a albérletben lakik. Mint erre egy másik kérdés elemzésénél rá fogunk mutatni, a TTK szakos hallgatók 42,7%-ban, a jogászok 47%-ban évfolyamtársaitól (szobatársaitól) és ismerőseiktől kapják mind a szépirodalmi, mind a kötelező olvasmányokat.

Ez azonban nem megnyugtató, mert nem jelent tudatos önművelési igényt és az olvasási szokás esetleges. Ezen egyrészt az évfolyamfelelős oktatók bevonásával és az Egyetemi Könyvtár fokozottabb propagandamunkájával lehetne változtatni.

Mit kölcsönzött a könyvtárakból rendszeresen?

Öt kategóriát állapítottunk meg, amelyre a megfelelő válasz aláhúzásával kellett válaszolni. Ezek a kategóriák a következők:

szépirodalom,
kötelező olvasmányok,
jegyzet,
tankönyv,
egyéb — (szórakoztató, általános, ismeretterjesztő) — irodalom.

Legnagyobb százalékban a bölcsész hallgatók kölcsönöznek minden kategóriában. Szintén nem megnyugtató jelenség, hogy a vegyész hallgatóknak alig valamivel több mint egy harmada kölcsönöz csak szépirodalmat, a jogászok pedig éppen csak átlélik az 50%-os határt. Hasonlóan igen kisszámúnak kell ítélnünk az egyéb irodalom kategóriájába tartozó művek kölcsönzését.

magyar-történezm olvasók absz. számban	vegyész		jogász			
	%	absz. sz.	%	absz. sz.		
szépirodalom	100	84,7%	46	38 %	111	53,5%
kötelező olvasmány	113	95,7%	39	32 %	82	40 %
jegyzet	46	39 %	22	18 %	25	12 %
tankönyv	57	48 %	25	20,6%	28	13,5%
egyéb irodalom	45	38 %	14	11,6%	49	23,7%

A könyvtárakon kívül honnan szerzi be kötelező olvasmányait?

A kötelező olvasmány elsősorban a társadalomtudománnyal foglalkozó hallgatók igénye. A Természettudományi Kar hallgatói főleg csak a marxizmus—leninizmus képzés keretében foglalkoznak kötelező olvasmányokkal. Ennél a kérdésnél nem tettünk különbséget könyvek és folyóiratokban megjelent cikkek között.

Ezt a kérdést azért illesztettük vizsgálataink közé, mert egyrészt fel kellett mérni, hogy a könyvtárak milyen mértékben tudják kielégíteni a társadalomtudományi szakokon jelentkező kötelező olvasmány iránti igényt, másrészt feleletet akartunk kapni arra vonatkozóan, hogy a hallgatók milyen százalékban olvasnak politikai irodalmat.

Megnyugtató választ akkor kapunk, ha számba vesszük az összes lehetőségeket, ahonnan kötelező olvasmány beszerezhető. Elemzésünkéből az tűnik ki, hogy a megkérdezett jogász olvasók 40%-ban kölcsönöznek a könyvtárakból kötelező olvasmányt, és 76,5%-ban szerzik be a kötelező irodalmat más forrásokból. Nyilvánvaló, hogy számos olvasó mind a könyvtárat, mind évfolyamtársainak már ki-kölcsönzött olvasmányait felhasználja a kötelező irodalom kijegyzeteléséhez.

A vegyész olvasók 32%-a kölcsönöz a könyvtárakból kötelező irodalmat és 55,1%-ban kapja máshonnan olvasmányait. Ezt a képet szintén nem lehet megnyugtatónak tartani, mert arra utal, hogy a hallgatók bizonyos százaléka nem maga végzi el kötelező olvasmányainak kijegyzetelését, hanem másolja a jegyzeteket, vagy egyszerűen tudomást sem vesz róluk.

	magyar-történevez		vegyész		jogász	
	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
megveszi,	63	53 %	18	15 %	35	17 %
rokonaitól,	29	24,5%	9	7,4%	26	12,5%
évfolyamtársaitól,	74	63 %	31	25,7%	43	28 %
ismerőseitől kölcsönzi	39	33 %	21	17 %	39	19 %

Rendszeresen jár az olvasóterembe hetente egyszer illetve többször

A könyvtári kölcsönzés adatai szerint a beiratkozott bölcsész olvasók 13, a Természettudományi Kar olvasói 38, a jogászok 44%-ban nem kölcsönöztek a tanév folyamán az egyetem könyvtárából. Egyéb könyvtárakat (közművelődési, intézeti, kollégiumi) figyelembe véve, adatfelvételi lapunk kiértékelésénél azt állapítottuk meg, hogy a megkérdezett magyar-történelem szakos olvasók teljes létszámában kölcsönöznek valamelyik könyvtárból, a vegyészek 12,4%-a, a jogászok 7,5%-a nem iratkozott be egyetlen könyvtárba sem, tehát legalább ennyien nem is kölcsönöznek egyetlen könyvtárból sem.

A kölcsönzés mellett az olvasási szokás egyik jelentkezési formájának felmérése vizsgáltuk az olvasótermek látogatottságát. A könyvtárak olvasótermének szerepe az egyetemi hallgatók szempontjából azzal a funkcióval bővült, hogy nemcsak a könyvtár állományának olvasására szolgál, hanem egyben a tanulmányi munka műhelye is.

Legnagyobb számban a megkérdezett magyar-történelem szakos olvasók fordulnak meg az olvasóteremben: hetente egyszer 30%, hetente többször 35%. Jogász olvasóinknál már nagyobb eltérést találunk az esetleges heti egyszeri látoga-

tás és a rendszeres olvasótermi munka között. Ez utóbbiak közül minden negyedik hallgató fordul meg hetente többször is az Egyetemi Könyvtár olvasótermében.

Egyéb könyvtárak olvasótermének látogatása csak a magyar-történelem szakos olvasók szempontjából lényeges. Feltűnő, hogy mind a hetente egyszeri, mind a hetente többszöri látogatás arányszáma meghaladja az Egyetemi Könyvtár olvasótermének igénybevételét, míg a másik két megvizsgált szakon ez messze a központi olvasóterem látogatása mögött marad.

Évfolyamokra bontott vizsgálatunk azt mutatja, hogy a megkérdezett magyar-történelem szakos olvasók közül elsősorban a felsőbb évfolyamok hallgatói járnak más könyvtárak olvasótermébe. Erre abban találunk magyarázatot, hogy ezeknek az évfolyamoknak kötelező olvasmányai már főleg a XIX—XX. század irodalmából adódnak. Nem egyszer a modern magyar és külföldi irodalmat kell tanulmányozniok, amely egyben más szakos olvasóknak vagy nem egyetemi hallgató kölcsönzőknek is kedvelt olvasmánya. Az Egyetemi Könyvtárban ezek a művek csak korlátozott példányszámban találhatóak meg, kijegyzetelésüket vagy alapos áttanulmányozásukat más könyvtár olvasótermében lehet csak elvégezni.

	magyar-történész		vegyész		jogász	
	egyszer	többször	egyszer	többször	egyszer	többször
Egyetemi Könyvtár	34 30%	40 35%	28 23 %	15 12,4%	75 36 %	49 24%
Más könyvtárak	50 42%	47 40%	7 5,8%	4 3 %	9 4,6%	9 4%

Milyen tevékenységet végez rendszeresen az olvasóteremben?

Kérdőívünkön négy alternatív, de egymást nem kizáró válasz között válogathattak a megkérdezett olvasók. A megfelelő kérdés aláhúzásával adtak választ. Általában a hallgatók döntő többsége legalább két választ jelölt meg az alábbi variációk közül:

- az olvasóteremben vizsgára tanul,
- kötelező olvasmányt jegyzetel,
- sajtót olvas,
- önművelésre olvas.

Felvételi lapunkon azt is feltüntettük, hogy a vizsgált tevékenységet az olvasó az Egyetemi Könyvtárban, vagy más könyvtárak olvasótermében végzi-e.

A gyűjtött válaszok elemzése azt mutatja, hogy a hallgatók nagy százaléka végez tanulmányi munkát a könyvtárak olvasótermében. A bölcsész olvasók 98%-a tanul vagy jegyzetel az Egyetemi Könyvtárban, 96% egyéb könyvtárak olvasótermében. A vegyészek közül 57% használja tanulmányai besulykolásának munkaműhelyeül az Egyetemi Könyvtárat, 31% az egyéb olvasótermeket.

Látszólagos ellentmondás van az előző kérdés kiértékelt eredménye és a fenti olvasótermi tevékenység elemzése között. Az előző kérdésnél minden szak rendszeres olvasótermi látogatásának aránya lényegesen kisebb, mint a részletes munka feltárásánál. A magyarázat abban rejlik, hogy az előzőekben azt a kérdést tettük fel, az olvasók hány százaléka látogatja rendszeresen az olvasótermet, míg jelen kérdésünkben szerepet játszik a téli vizsgaidőszakban folytatott tevékenység is, amikor 4—6 hétig sokkal nagyobb intenzitással látogatják az olvasók a könyvtárat, mint az egész tanév folyamán, de ezért ezt a látogatást az egész tanévi munka szempontjából nem lehet rendszeresnek és állandónak tekinteni.

	magyar-történész	vegyész	jogász
vizsgára tanul	33 28%	39 32 %	51 24 %
kötelezőt jegyzetel	82 70%	30 25 %	92 44 %
sajtót olvas	72 61%	25 20,6%	98 47 %
önművelésre olvas	51 43%	17 14 %	45 21,7%

Egyéb könyvtárak olvasótermében milyen tevékenységet végez?

	magyar-történész	vegyész	jogász
vizsgára tanul	30 25%	21 17%	14 6,7%
kötelezőt jegyzetel	84 71%	17 14%	10 4,8%
sajtót olvas	68 57%	14 11%	14 6,7%
önművelésre olvas	54 45%	7 5%	11 5 %

Milyen folyóiratokat szokott olvasni?

Megkérdezett olvasóink döntő többsége nem otthon családjánál, hanem kollégiumban, albérlésben lakik. A bölcsészek 89%-a lakik kollégiumban és albérlésben, a vegyészek 63%-a és a jogászok 72,5%-a. Jelen kérdésünk feldolgozása előtt szükségesnek láttuk közölni ezeket az adatokat, mert korábbi vizsgálatunk is azt mutatja, hogy a hallgatók elenyésző hányada vásárolja meg a napilapokat, ennél többen, — de nem rendszeresen — a folyóiratokat. Természetesen következik, hogy a napilapok olvasására és folyóiratok átlapozására a könyvtárak olvasótermében kerül sor.

Adatfelvételünk elemzése azt mutatja, hogy a megkérdezett magyar-történelem szakos olvasók 90%-a olvas folyóiratot, de több könyvtárban. Összesítés alapján 118% foglalkozik rendszeresen sajtóval, a vegyészek 80%-a, ebből 31,6% a különböző könyvtárakban. A jogászok 88%-a olvas rendszeresen napilapokat, tanulmányozza a folyóiratokat, ebből 53,7% más könyvtárak olvasótermében.

A folyóiratokat olvasó hallgatók és a könyvtárakban rendszeresen dolgozó hallgatók között a vegyészeknél és a jogászoknál jelentős eltérést találunk. Ebből arra a következtetésre jutunk, hogy az újságok, folyóiratok olvasása mindenképpen megelőzi a könyv iránti igényt. Másrészt a szépirodalom elhanyagolását ellen-súlyozza némileg az irodalmi folyóiratok rendszeres olvasása, vagy legalábbis az ezekben való tájékozódás.

Az egy főre eső folyóirat átlag legmagasabb a megkérdezett magyar-történelem szakos olvasóknál: 3,2 db fejenként, 2,9 db a jogászoknál és 2,8 db a vegyész olvasóknál.

A megkérdezett olvasók sajtó-igénye három nagy csoportba sorolható. Természetesen dominálnak a napilapok, amelyek olvasása minden hallgatónál szerepel a fentközölt százalék arányában. Ehhez kapcsolódik a „magazinok”, azaz képeslapok, könnyebb fajsúlyú, ifjúsági folyóiratok kedvelése: Magyar Ifjúság, Világ Ifjúsága, Szegedi Egyetem stb.

A második csoportban az irodalmi folyóiratokat találjuk. A legolvasottabb a Nagyvilág. A harmadik, meglehetősen kis csoportot a szakmai folyóiratok képezik.

Az alábbiakban közöljük azoknak a folyóiratoknak a jegyzékét, amelyeket a kérdőlapok alapján jogász olvasóink rendszeresen kézbe vesznek:

Különböző képeslapok	51%	Tiszatáj	2%
Ifjúsági lapok	23%	Alföld	1%
Film, színház...	11%	Művészet	2%
Autó-Motor	3%	Élet és Irodalom	5%
Szegedi Egyetem	3%	Magyarország	5%
Divatlap	1%	Társadalmi Szemle	2%
National Geographic	1%	Külpolitikai Szemle	2%
Nagyvilág	21%	Ifjú Kommunista	1%
Új Írás	17%	Univerzum	1%
Jelenkor	1%	Szovjetúnió	1%
Muzsika	1%	Világesemények...	1%
Filmvilág	6%	Nemzetközi Szemle	1%
Kortárs	6%	Közgazd. Szemle	1%
Kritika	3%	Magyar Jog	2%
Könyv	1%	Bírósági Határozatok	3%
Fotó	1%	Jogtudományi Közl.	1%
Világirodalmi Figyelő	1%	Világosság	1%

Milyen tudományos jellegű munkához vette igénybe az Egyetemi Könyvtár segítségét?

Adatfelvételi lapunkon zárójelben megjegyeztük, a következőkre kérünk választ:

- útmutatás a szakkatalógus használatához,
- bibliográfiai munka,
- az általános jellegű túlmenő tájékoztatás.

Vizsgálatunk azt mutatja, hogy legnagyobb mértékben szemináriumi felszólalásuk és dolgozatuk elkészítéséhez vették igénybe az olvasók a tájékoztató szolgálat segítségét.

A megkérdezett magyar-történelem szakos olvasók létszámukat meghaladó százalékban keresték fel tudományos jellegű munkájuk elkészítésénél az Egyetemi Könyvtárat. (133%-ban). A vegyész olvasók a dolgozat és disszertáció megírásánál a központi könyvtár anyaga mellett részletekbe menő kérdéseknél az intézeti könyvtárak segítségére támaszkodtak.

Jogász olvasóink felszólalásuk és dolgozatuk elkészítéséhez 60%-os arányban igényelték a központi könyvtár segítségét, de nagyon jelentősnek tarthatjuk, hogy a szakdolgozat-készítők közül 56% használta fel a könyvtár tájékoztató szolgálatának útmutatását. A magyar-történelem végzős hallgatók 54%-a készítette záródolgozatát az Egyetemi Könyvtár segítségével.

	magyar-történész		vegyész		jogász	
olvasók absz. számban	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	
szemináriumi felszólaláshoz	70	60%	32	26 %	79	38%
szemináriumi dolgozathoz	86	73%	3	2,5%	47	22%
szakdolgozathoz (csak végzősök)	7	54%	1	3 %	17	56%

Vállalná-e 14 napig olvasónapló vezetését?

Adatfelvételi lapunkon megkérdeztük, hogy címek aláhúzásával vagy rubrika kitöltésével jegezné-e az olvasó: mikor, hol, mit olvasott?

A megkérdezett hallgatók jelentős százaléka közömbös volt e kérdésünkkel kapcsolatban. Erre a kérdésre válaszoltak a legkevesebben:

magyar-történelem szak	23%
vegyészek	36%
jogászok	23%-ban

nem húzták alá sem az igent, sem a nemet jelentő választ.

Általában az olvasók fele, 47—56% elutasítón nyilatkozott.

A kérdés ilyen jellegű megválaszolásán nem szabad csodálkoznunk, mivel a kérdőíven találtak először a kérdezettek az olvasónapló fogalmával. Ennek ellenére, ha a visszakapott ezernél több adatfelvételi lapból (ezek közül emeltük ki a magyar-történelem és vegyész szakot, valamint a jogászokat) az „igen” válaszokat kiemelnénk, bőséges anyagunk lenne az olvasónapló kitöltésére.

Az olvasási szokás rendszeresebb jellegére utal, hogy a magyar-történelem szakos olvasók 30,5%-a válaszolt igennel, míg a vegyészek mindössze 11%-ban, a jogászok 21%-ban mutatkoztak hajlandónak olvasónapló vezetésére.

100 hallgató-olvasó írásos interjú vizsgálata

Az 1. számú kérdőív adatainak elemzését általános tájékozódásul használtuk fel annak megítélésére, milyen képet kapunk a hallgatók általános olvasási szokásairól, milyen szerepet tölt be ennek alakításában a könyvtár.

Kölcsönzési adataink vizsgálatakor kiválasztottunk 140 hallgatót, akik a kölcsönzési törzslap szerint az ún. középkategóriába tartoznak, tehát nem az 5-ös átlag alatt van évi kölcsönzésük, de nem érik el a legmagasabb évi szintet, a 70—75 kötetet sem.

Adatfelvételi lapunk 35 kérdést tartalmazott. Kitöltését az esetek 90%-ban az írásos interjú módszerével oldottuk meg. Előfordult, hogy egyéb munka összehortolódása miatt nem a felvételező, hanem az olvasó töltötte ki alapos tájékoztatás után a felvételi lapot.

A kiválasztott olvasók közül 109-en jelentek meg a felmérés elvégzésére. A válaszok elemzésekor 100 interjú válaszait vettük figyelembe, hogy a tanulmány elkészítésekor ne kelljen abszolút számokkal dolgozni, hanem elegendő legyen a százalék közlése is. Nem találtuk kevésnek az interjúra jelentkezett hallgatók számát, mert tudomásunk van a southamptoni egyetemi könyvtár adatfelvételéről, ahol 225 olvasó közül a mi arányszámunknak megfelelő számú olvasó küldte be válaszát a vizsgálatot végző könyvtárosnak.¹⁹

A 2. számú adatfelvételező lap elemzésével korábbi megállapításainkat kívántuk ellenőrizni, továbbá itt már kiterhettünk nemcsak a Tudományegyetem hallgatóira, hanem elemezhetjük az Egyetemi Könyvtárat látogató minden felsőfokú intézmény hallgatóját. Felvételi lapunkat bölcsészek, Természettudományi Karra járó hallgatók, orvos és gyógyszerész olvasók, valamint a Tanárképző Főiskola hallgatói töltötték ki. (A felvételi lap nem minden kérdésének elemzését adjuk jelen tanul-

¹⁹ Student Attitudes to the University Library - Journal of Documentation, 1963. Sept. 19/36, 100—117. p.

mányunkban. Elhagyjuk azokat, amelyek nem játszanak szerepet az olvasási szokás kialakulásában, továbbá amelyek elsősorban a helyi könyvtárat érdeklik és nem tarthatnak igényt általános érdeklődésre.)

Tájékoztatásul közöljük a hallgató-olvasók megoszlását, akiknek összetételét az egész évi kölcsönzésben való részvétel határozta meg:

bölcsész	43
TTK	17
jogász	10
orvos	18
főiskolás	12

A hallgatók tanulmányi átlaga 4,3

Ebben a tanévben az Egyetemi Könyvtárból és más könyvtárakból kölcsönzött könyvek száma

Az adatfelvételi lapok elemzésekor úgy jártunk el, hogy néhány kérdésnél különbséget tettünk a bölcsész és egyéb szakos hallgatók által közölt válaszok összeállításakor. Úgy gondoltuk, eljárásunkat az igazolja, hogy nem kapunk egységes és a valóságnak megfelelő képet, ha minden szakos hallgató választ együttesen értékeljük. A tanulmány első részéből ismeretes, hogy a különböző szakos hallgatók olvasási tevékenysége között nagy különbség mutatkozik, és talán a differenciáltabb elemzés lehetővé teszi, hogy a negatívumok megállapítása maga után vonja a megoldás útjának kijelölését is.

Megnyugtató módon meg tudtuk állapítani mind a kölcsönzési törzslapról, mind az olvasók által közölt információból a kölcsönzött könyvek számát az Egyetemi Könyvtár esetében, a máshol kölcsönzött kötetek számának megkérdezésekor lehetőséget adtunk az olvasónak, hogy rövid gondolkodás után fel tudja mérni 1 éves kölcsönzését.

Mindkét kategóriában (bölcsészek és egyéb szakos hallgatók) a válaszok azt mutatják, hogy az olvasmányoknak 40%-a származik az Egyetemi Könyvtárból, s az egyéb helyről származó kölcsönzés megoszlik:

más könyvtárak (közművelődési, kollégiumi stb.)	31%
könyvtárak, ismerősök együttesen	32%
csak ismerősök	28%
intézeti könyvtárak között	9%

A bölcsészek egy tanévben átlag 64 kötetet, az egyéb szakosok 46 kötetet kölcsönöznek. Összesítésben ez évi 54 kötetnek felel meg. Ezt az arányt megfelelőnek mondhatjuk, hisz figyelembe véve a 9—10 hónapos periódust, (attól függően, hogy az olvasó június közepén, vagy végén jelent meg adatfelvételre), havonta 5,4—6 kötetet számolhatunk. Ugyanakkor azt is számításba kell vennünk, hogy az egyéb helyekről kölcsönzött könyvek számánál a kérdezettek lélektani okból is kevesebbet mondanak, mert sokszor előfordul, hogy csak 1—2 órára kérnek kölcsön könyvet a kollégiumban, vagy egy elmaradt óra alatt, és ilyenkor a kölcsönzés fogalma valahogy elsikkad, hisz ez utóbbi mindig egy hosszabb „birtoklási” komplexust tételez fel.

Ebben az évben kölcsönzött kötetek száma az Egyetemi Könyvtárból és más forrásból

	Egyetemi Könyvtár		Egyéb forrás	
	abszolút szám	1 főre eső átlag	abszolút szám	1 főre eső átlag
bölcsész	1247 kötet	29 db	1505 kötet	35 db
egyéb	1040 kötet	20 db	1382 kötet	26 db
összesen	2400 kötet	24 db	3000 kötet	30 db

Egész évi kölcsönzés: 5400 kötet. 1 főre eső átlag: 54 db.

Saját könyvtár

A megkérdezett hallgatók jelentős egyéni könyvtárral rendelkeznek. Az otthoni könyvtár megléte, (amelynél nem lehet éles különbséget tenni a család és az olvasó könyvtára között), az olvasás biztos bázisa. Éppen azok az adatok, amelyek azt mutatják, hogy 38% közölte, otthon 100 kötetesnél nagyobb könyvtára van, utal arra, hogy itt egybeolvad a családi és az olvasó által eszközölt beszerzés.

Arra nincs lehetőségünk, hogy százalékszámban meg tudjuk állapítani, hogy az olvasó az otthoni könyvtárból milyen gyakran olvassa az általa még nem ismert műveket, de ha figyelembe vesszük, hogy a megkérdezettek a könyvtári kölcsönzés törzsgárdájához tartoznak jó közepes szinten, tanulmányi eredményük is a 4-es átlag felett van, amely az általuk végzett tudományszak megfelelő elsajátítására utal, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a hallgató a kölcsönzésen kívül még legalább olyan arányban olvassa a család (saját) könyvtárának könyveit, mint amilyen arányban kölcsönöz.

Hány kötetes saját könyvtára van?

Nincs saját könyvtára	5 olvasónak
1—100 kötetig	57 olvasónak
101—200 kötetig	14 olvasónak
201—	24 olvasónak

Általában a megkérdezett olvasók 207 kötetes saját könyvtárral rendelkeznek.

Milyen könyveket vesz meg saját könyvtárába?

A saját könyvtár építésének elemzése tanulságos képet nyújt arról, hogy az olvasó lakásán pihent, nyugodt körülmények között mit olvas. Milyen mértékben szerez be szépirodalmat, milyen igényei vannak szakmunkák tanulmányozására, s könyvtárának hány százalékát képezik általános jellegű ismeretterjesztő könyvek.

Adatfelvételi lapunkon 17 olvasónál kitöltetlenül maradt ez a kérdés, illetve azt válaszolták, hogy ők nem, csak szüleik vásárolnak rendszeresen könyvet.

A megvásárolt könyvek között a szépirodalom dominál, de a különböző kategóriák összesítése azt mutatja, hogy a szakmunkák vásárlása sem marad el sokkal a szépirodalom mögött.

Kérdőívünkön ezt a kérdést nyílt kérdésnek tekintettük. Nem adtunk választható zárt kategóriákat, bár így a kódolás nehezebben történt. Az olvasó lehetőséget kapott, hogy egyéniségének megfelelően válaszoljon, kidomborítva azt, amit könyveit beszerzésénél a leglényegesebbnek tart.

nem válaszolt	17 olvasó
szépirodalmat	65 olvasó
szakkönyveket	28 olvasó
verses kötetet	17 olvasó
képzőművészeti munkákat	15 olvasó
ismeretterjesztő műveket	9 olvasó
irodalmi tanulmányokat	6 olvasó
mai magyar irodalmat	4 olvasó
zeneszerzők életével és zenével	
foglalkozó műveket	4 olvasó
film-művészettel foglalkozó	
műveket	3 olvasó

Egy-egy olvasó vásárol „mindenfélét”, ókori szerzőket, történeti munkákat és „ami tetszik”.

A különböző kategóriák összesítése után azt a képet kapjuk, hogy az olvasók:

szépirodalmat vásárolnak	82%-ban
szakmunkát	71%-ban
mindkettővel	53%-ban

gyarapítják rendszeresen könyvtárukat.

Hogyan oszlanak meg emlékezete szerint a kölcsönzött és olvasott könyvek ebben a tanévben?

Ennél a kérdésnél 5 meghatározott kategória között választhattak a megkérdezett olvasók:

- kötelező olvasmány
- marxista irodalom
- szépirodalom
- ismeretterjesztő művek
- szaktárgyához szükséges irodalom

A bölcsész olvasók a legnagyobb százalékban kötelező olvasmányt olvastak, (ez részben szépirodalom). Az egyéb szakos hallgatóknál messze megelőzve vezet minden kategóriával szemben a szépirodalom. Meghaladja a 40%-ot. A bölcsész olvasók kimondottan szépirodalmat csak 25%-ban jelöltek meg. Csaknem azonos szinten mozog mindkét csoportnál a szaktárgyhoz szükséges irodalom tanulmányozása: bölcsészeknél 22%, egyéb szakos hallgatóknál 28%. Ugyancsak 10, illetve 8% az olvasott marxista irodalom aránya. Nagyobb eltérést találunk a két csoport között az ismeretterjesztő művek olvasásában, ahol a bölcsészek 4%-ával szemben az egyéb szakosok 11%-ban olvasnak ismeretterjesztő műveket.

Általános műveltségük fokozására, vagy intellektuális igényeik kielégítésére az egyéb szakos hallgatók 51%-ban olvasnak, míg a bölcsészeknél ez az arány mindössze 29%. (Szépirodalom + ismeretterjesztő művek.)

A 22%-os eltérés magyarázatát abban kell keresnünk, hogy a bölcsész hallgatók egyéb olvasási kötelezettsége „hivatásbeli és tudományos érdeklődésük fokozására”²⁰ 71%-ban veszi igénybe olvasási kapacitásukat, másrészt számos olyan fogalommal és tárggyal, amely az egyéb szakosoknál a szépirodalom és ismeretterjesztő művek tanulmányozásában jelentkezik, órákon, illetve kötelező olvasmányaik során már megismerkednek.

²⁰ Gray-Rogers: Maturity in Reading, Chicago, 1956. 273. p.

A tanévben olvasott és kölcsönzött könyvek megoszlása emlékezte szerint

	bölcsészek	egyéb szak	összes átlaga
kötelező olvasmány	39%	13%	24%
márxista irodalom	10%	8%	9%
szépirodalom	25%	40%	34%
ismeretterjesztő művek	4%	11%	8%
szaktárgyához szükséges irodalom	22%	28%	25%

Az olvasott könyvekről honnan szerez tudomást?

A fenti kérdés feltevésénél figyelemztettük olvasóinkat, hogy ennél a kérdésnél természetesen azokra a könyvekre gondolunk, amelyek nem szerepelnek kötelező olvasmányként, hanem amelyeket önművelésre, szórakozásból, időtöltésből vagy szakmai ismereteik bővítésére olvasnak.

Az adatfelvételi lapok elemzése azt mutatja, hogy az olvasók 40%-a három információs forrást vesz igénybe az általunk megjelölt kategóriákból:

- a) látja a kirakatban
- b) rádióból hallja, újságból olvassa ismertetésüket
- c) találmra választja
- d) barátaitól, ismerőseitől hall róluk
- e) könyvtáros ajánlja.

Tudatos olvasmány-megválasztásról azoknál a hallgatóknál lehet beszélni, akik a rádiót, újságot, vagy barátait jelölték meg információs forrásként. Ugyanis, akik rendszeresen olvassák az újságok, elsősorban az irodalmi lapok recenzióit, vagy hallgatják a rádió és a televízió ismertetéseit, egy bizonyos tudományág, vagy meghatározott szépirodalmi művek iránt érdeklődnek. Barátok, ismerősök ajánlása is ebbe a kategóriába tartozik, mert nyilvánvalóan olyan könyvek ajánlására kerülhet sor, amelyről az évfolyamtárs, vagy a barát tudja, hogy ismerősét érdekli. Természetesen ebben az esetben is megnyilvánul bizonyos spontaneitás, amikor egy-egy könyvre azért hívják fel az olvasó-figyelmét, mert az izgalmas, érdekfeszítő, jó, de különösebben nem tartozik az ismerős érdeklődési körébe.

Soknak tűnik 44 olvasó válasza, hogy ők találmra választják olvasmányaikat. Ez az arányszám azonban nem kizárólagosan erre az információs forrásra utal, mert az olvasók átlagban 2,5 információs forrást jelöltek meg, ahonnan új könyvek megjelenéséről értesülnek, vagy amelynek alapján olvasmányaikat kiválasztják.

Minimális a könyvtáros befolyása ebben a tekintetben. Mindössze 5 hallgató fordul a könyvtárhoz, ha nem szakterületére vonatkozó könyveket kér.

látja a kirakatban	63 olvasó
rádióban hallja, újságban olvassa ismertetésüket	65 olvasó
találmra választja	44 olvasó
barátaitól, ismerőseitől hall róluk	66 olvasó
több információs forrást jelöl	44 olvasó

Mit olvas legszívesebben?

A regény utáni igény minden egyéb kategóriát háttérbe szorít. A megkérdezett olvasók egy kivétellel kedvelt olvasmányuknak jelölték a regényt.

Az olvasók közel kétharmada rendszeresen olvas elbeszéléseket, elsősorban irodalmi folyóiratokban.

65% kedveli a verseket. A kedvenc költők széles skáláját találjuk a középkori művészekről a legmodernebbekig.

Valamivel több mint egy harmada a megkérdezett olvasóknak kedveli a színdarabokat.²¹

Mit olvas a szépirodalomból legszívesebben?

I. Prózáat.	Regényt általában	99 olvasó
	Történelmi, társadalmi regényt	43 olvasó
	Életrajzot	20 olvasó
	Szerelmes regényt	14 olvasó
	Fantasztikus regényt	14 olvasó
	Mai témával foglalkozó regényt	12 olvasó
	Útleírást	19 olvasó
	Művészeti könyveket	64 olvasó
II.	Verseket	65 olvasó
III.	Drámai irodalomból	37 olvasó

Mit olvas az ismeretterjesztő művek közül és olvas-e szaktárgyához vágó munkát?

Az ismeretterjesztő művek kategóriájában a következő felosztást alkalmaztuk: politikai eseményekről szóló művek, filozófia, pszichológia, földrajzi művek.

29 hallgató olvas rendszeresen filozófiai és pszichológiai műveket. Főleg a pszichológia iránt mutatkozik érdeklődés, olvasóink gyakran keresnek tesztekkel foglalkozó műveket. Az érdeklődés növekedését az eredményezte, hogy ezen a téren az egyetemi oktatás még nem tudja az igényeket teljes mértékben kielégíteni. Közrejátszik ennél a kérdésnél az Élet és Tudomány cikkanyaga is, amely sokszor homályos formában utal bizonyos kísérletekre, eredményekre. Ezeknek tudományos megfogalmazását, vagy részletesebb leírását keresik az olvasók a könyvtárban.

A filozófiai érdeklődés egyrészt a filozófiatörténet felé fordul, másrészt a divatos filozófiai irányzatok ismertetéseit vagy monográfiáit olvassák a hallgatók. Első helyen szerepel az egzisztencializmus iránti érdeklődés. Okát abban kereshetjük, hogy erről ma sokat beszélnek, sokat foglalkozik vele a tudományos-ismeretterjesztő irodalom, akárcsak a pszichológia határterületeivel, de felkapottsága nem áll arányban jelentőségével és nem nyer kielégítést az egyetemi oktatás keretében.

A földrajzi, nem feltétlenül útleírás jellegű ismeretterjesztő irodalom iránti igény megnövekedésének okát a politikai események alakulásában kereshetjük.

²¹ A kérdés bővebb kifejtését l.: Szentirmai László: Egyetemi hallgatók olvasási igényeinek vizsgálata — Tiszatáj, 1965. 2. szám 121—124. p.

Csaknem havonta új, eddig ismeretlen név, fogalom jelenik meg a sajtó hasábjain. A világ eseményei provokálják az érdeklődést távoli országok gazdasági helyzetének, történetének megismerésére.

Csaknem minden ötödik hallgató rendszeresen olvas politikai műveket, politikai eseményekről összefoglaló munkákat. Ebbe a csoportba tartoznak a legújabbkori történelemmel foglalkozó szakmunkák is. Nemcsak a szakosok (történész, jogász hallgatók) részéről jelentkezik érdeklődés, hanem szinte minden szak minden évfolyamán megmutatkozik az igény politikai művek iránt.

Mit olvas az ismeretterjesztő művek közül?

politikai irodalmat	19 hallgató
filozófiai, pszichológiai műveket	29 hallgató
földrajzi műveket	21 hallgató

Szakirodalom

Az egyetemi tankönyv, jegyzet és a kötelező olvasmányok összeségén túlmenően 85 hallgató olvas rendszeresen szakirodalmat. Szakonkénti felmérést nem végeztünk, de a közel 100%-os arány minden szakot magában foglal. Az általunk megállapított minimális kölcsönzési átlagot (tanévben 5 kötet) meghaladó kölcsönzés (havi 5,4 kötet) arra utal már, hogy az a hallgató látogatja rendszeresen az Egyetemi Könyvtárat, mint tudományos könyvtárat, akinek igényei meghaladják a jegyzetben, tankönyvben, kötelező olvasmányban foglaltakat, akinek tudományos igényei vannak.

Egyrészt a tanszékek követelménye, hogy minden hallgató legyen jártas tárgyának szakirodalmában, másrészt a szemináriumi dolgozatok készítése nagymértékben ösztönzi a hallgatókat.

A szabadpolcra a hallgatók 79%-ban kölcsönöznek szemináriumi beszámolóhoz, dolgozathoz szükséges munkákat helyi olvasásra. Az elsőévesek bevezetése a könyvtár használatába, a tanszékek olyan jellegű követelése, hogy a hallgató valamilyen referátumot, irodalomösszeállítást a könyvtárban legyen kénytelen elvégezni, a későbbi tudományos munka alapja.

Befejezésül felvetődik a kérdés: vizsgálatainkból és a következtetésekből mennyire lehet az egyetemi hallgatók olvasási szokásaira és igényeire általában következtetni.

I. számú kérdőívünk átfogta a Szegedi József Attila Tudományegyetem minden karának hallgatóját. A beérkezett adatfelvételi lapok alapján készítettük el a hallgatók olvasási szokásainak elemzését és rámutattunk a jelenségek okaira.

Vizsgálatunkkal jobban megközelítettük az olvasót, amikor az Egyetemi Könyvtár 100 átlagos intenzitású kölcsönzőjének olvasási szokásait vizsgáltuk.

Átfogó képet kaptunk az Egyetemi Könyvtár egyetemi hallgató olvasóiról, ha jelen két felmérésünkkel nem is tudtuk szakokra és évfolyamokra bontva elemezni az olvasásbeli szokásokat.

Két felmérésünk összesített eredményét felhasználhatjuk mind olvasószolgálati, mind tájékoztató munkánkban. Nem csupán a felmérés eredményeinek regisztrálására törekedtünk, hanem ellentétben a korábban idézett Eastern Illinois University Library felmérője által tett megállapításokkal: „... ennek a tanulmányoknak az volt a

célja csupán, hogy megállapítsa a hallgatók olvasási statisztikáját. Nem kíséreljük meg, hogy a jelenségek okára rámutassunk...²², igyekeztünk az elemzések kapcsán magyarázatot találni az észlelt jelenségekre.

Megállapíthatjuk, hogy mind az illető karok oktatóira, mind az Egyetemi Könyvtárra jelentős feladat hárul, a hallgatók olvasásra nevelésében, olvasási szokásaik kialakításában és igényeik helyes irányba terelésében.

Sem az oktatók, sem a könyvtárosok nem elégedhetnek meg azzal a ténnyel, hogy a hallgatók 31,4%-ánál az Egyetemi Könyvtár látogatása akár a kölcsönzés, akár az olvasóterem igénybevételekor esetleges. (Esetleges látogatásnak vettük azoknak a hallgatóknak beiratkozását, akik a tanévben november 1. után keresték fel a könyvtárat.) Megoldás lenne már elsőéves kortól kezdve szakkollégiumokon a könyvtár és a segédkönyvek használatának oktatása, hogy a hallgató egyetemi tanulmányainak kezdeti korszakától kezdve tisztában legyen azzal, mit találhat, mit kaphat és mit használhat az Egyetemi Könyvtárban.

Nem beszélhetünk kialakult olvasási szokásról azoknál a hallgatóknál, akik a tanév folyamán egyetlen kötetet sem kölcsönöznek a könyvtárból. Ezeknek a hallgatóknak tanulmányi munkája sem érheti el a kívánt színvonalat, hisz csaknem minden szak minden évfolyamán a kötelező olvasmányok, jegyzetek, tankönyvek ismeretén kívül szakmunkát is kell az eredményes előrehaladáshoz olvasni. 34,4%-os nem kölcsönzés arra utal, hogy a megkérdezett hallgatók olvasási szokása egyáltalában nem fejlődött az egyetemi, főiskolai évek alatt. Ezeknek az olvasóknak olyan feladatot kellene tanulmányaik folyamán kapniok, amely a könyvtár állományának használatát írja elő. (Bibliográfiák, egy-egy téma irodalmának összeállítása stb.)

Nem szabad megfeledkeznünk arról a tényről sem, hogy a szépirodalmi, ismeretterjesztő művek kölcsönzését csökkenti az Egyetemi Könyvtár tudományos jellege. Számos irodalmi mű mindössze egy, vagy legfeljebb néhány példányban található meg, az ismeretterjesztő, népszerű műveknél is hasonló a helyzet. A kollégiumi könyvtárak fokozottabb ellátása, esetleg az Egyetemi Könyvtár hálózatába való bekapcsolása és tervszerű kölcsönzési politika nagymértékben segíthetné az érdeklődés felkeltését, valamint a kölcsönzési százalék növelését.

Olvasáselemzésünk során különös figyelmet kell fordítanunk arra a rétegre, amely felsőfokú intézményeink padjaiban készül a társadalom számos vezetőhelyének betöltésére. Ez a réteg adottságai folytán a legtöbbet olvas tanulmányai idején, és éppen ennek a rétegnek kell az egyetemek, főiskolák padjaiból kikerülve megfelelően közreműködni, hogy nemcsak a középiskolások, középiskolát végzettek, hanem a felnőttek között is (adult-reader) megfelelő művészi és irodalmi ízlés alakuljon ki.

Nem közömbös a számunkra, hogy az egyetemet végzett értelmiség milyen olvasás-, milyen könyvtár-kultúrával kerül ki az életbe, mert ismereteiket, szokásaikat hatványozva adják tovább azoknak, akikkel kapcsolatba, érintkezésbe kerülnek.

Megfelelő könyvtár- és ízlésformáló politikánk kialakításához még számos kvantitatív felmérést kellene elvégeznünk, hogy megfelelő adatmennyiség birtokában helyesen elvonatkoztatott következtetésekre tudjunk jutni. Reméljük, hogy jelen tanulmányunkkal legalább az egyetemi-hallgató-olvasók olvasási szokásainak megismeréséhez némileg közelebb jutottunk.

²² Barkey, Patrick: i. m. 118. p.

Some Conclusions of Research on the Reading Habits of Students

Summary

The treatise points out that certain concrete researches in the society are necessary nowadays. The sociology of reading is an especially interesting field of these. It began examined at about 1920, and it is getting more and more important. It is mentioned that in Hungary there are not so many publications on this field as in other countries.

The different ways of measurement are outlined with a comparison of the western and marxist concepts. The author made researches in the Central Library of the Attila József University (Szeged, Hungary), which wanted to investigate the student-use of libraries and the influence of the library on the formation of their reading-habits.

After the preliminary assumption the audience-research must be both theoretically and practically thoroughly prepared. The study deals with the methods of the classification of the questions and explains the advantages and the inconveniences of them. The questionnaires were prepared according to the outlined ideas. After certain preliminary information the field-study was begun. It touched groups of students of the Faculty of Philosophy, Faculty of Sciences and Faculty of Law.

In the first phase mainly the following groups of answers were analyzed: the relation of the inscriptions in the library and the actual visit of it, the character and the quantity of the borrowed books, the use of the reading-room. In the second phase the answers of hundred specially chosen students were analyzed and the most important conclusions drawn.

The reading-room of the University Library became a workroom of learning. We have to know, which students learn in the reading-room, which of them make here the compulsory reading, which group of the students reads here for improve their general knowledge etc. According to our opinion, these factors must influence the acquisition of the library and the assorting of the free-access-shelves.

This field-study was accomplished in two phases. Both of them were carried out with the help of questionnaires. Thus they could be used as controls of each other.

With the field-study we wanted to have answered the following questions: which are the students visiting the library as a rule, how many students are visitors of the lending-room, how many of them read here for self-education, — and what is the percentage of these groups. With our questionnaire we could have answered

also the question: where do the students acquire their books, not borrowed from different libraries. We wanted also to know, what and how regularly the students read in the libraries or at home.

We examined a group of all the three faculties of the University: Hungarian literature and history, Chemistry and four grades of the Faculty of Law. Thus future teachers, research workers and experts of administration and of jurisprudence are examined.

1. The students, registered in the library, do not come regularly to the lending-room. It is very often, that after having got registered, they do not appear in the library at all. The absolute and relative number of the students, which during the whole academic year do not lend books at all, is great. 34,4% of the total number of students are registered in the library but they do not visit it any more, or they visit the reading-room only rarely.

We find a great difference between the faculties.

2. Many students read the material but very often belles lettres as recreation, which are to find on the free-access-shelves, if they do not want to lend anything. That shows the extraordinary importance of these shelves in the forming and development of their reading-interest.

3. It was established with our examination, that all students of the Faculty of Philosophy are members of one of the libraries. (University Library, Municipal Library, Libraries of Institutes). 12,4% of the students of Chemistry and 7,5% of the students of Law are not registered in any of the libraries. This percentage is regarded by us as very great.

The cause of this is probably the fact, that at the beginning of the first university term they do not get organised information about the library, like the students of the Faculty of Philosophy. Besides, a great number of these students learn of scripts, textbooks, bought by them. It is to be supposed, that their self-education is only occasional.

4. It was investigated, where do the students get their light-reading if not of the library. 93% of the students of the Faculty of Philosophy, 65% of the chemist-students and 50% of the law-students borrow some books from their class mates and from friends.

In the second field-study the students answered the questions how much money do they spend in a year for books. In 1963 the students bought for 505 Ft books on the average. That are pro student 14 books, if the sum is divided by the average price.

The students of the Faculty of Philosophy, studying Hungarian literature and history attended the library in the greatest number. 30% visits once a week, 35% several times a week. From among the law-students visited every fourth student several times a week the reading-room, only every eighth student of the chemist-students came several times in a week into the reading-room.

6. In the reading habits, manifested in the use of the reading-room, the activity of the students in the reading-room was examined. The majority of the students gave two answers of the following variations:

- I learn for the examinations,
- I work with the compulsory reading,
- I read newspapers, magazines,
- I read for self-education.

7. Another part of the field-study researched the reading-interests and the reading-attitude of the students, i.e. what do they read, what is the relation of these to the popular science books, to non-fiction and to special literature. The analysis of these questions was published in another study.

8. The second field-study was made with 100 student-readers. It was searched with this second questionnaire, where do the students read for self-education and for recreation.

28% of the students reads mainly at home and in the library.

4% of the students reads mainly in the library and at home.

42% of the students reads mainly at home.

21% of the students read only in the library.

It is considerably made use of the library. It can be explained by the fact, that 72% of the questioned students do not live with their family. The students living as under-tenants, have to make the whole self-educational activity in the library. The second cause is certain manuals, compulsory materials or other literature can be found only here.

9. At last we came to the conclusion, that the University Library has a very important task assorting the manuals, etc. of the free-access-shelves in the reading-room and in the lending. One third of the students visits only the reading-room and during the whole academic year lends no books, and that is why the importance of these books, — often no more than a few thousands — is always increasing.

Analyse der Leseinteresse der Studenten mit Hilfe von zwei Fragebogen

Zusammenfassung:

Konkrete gesellschaftliche Untersuchungen werden im Laufe der wachsenden Verbreitung der marxistischen Soziologie immer aktueller. In den letzten Jahren begannen wichtige Versuche für die Untersuchung der Bibliothek - und Lesesozologie, als eine spezielle erweiterte Aufgabe der Bibliothekswissenschaft. Es wurde nötig zu untersuchen; wie ist das Verhältnis zwischen den Lesern und den Büchern, sowie zwischen den Lesern und den Bibliotheken, welche sind die Interessen und die Gewohnheiten der Leser.

Das Lesen gewisser Schichten ist in bedeutendem Masse mit der Bibliothek verbunden. Sie sind regelmässige Benutzer der Bibliotheken, in dem sie lesen oder verschiedene Werke ausleihen. Da es heutzutage unmöglich ist, zu Hause mit dem Erscheinen der Zeitschriften Schritt zu halten, können diese nur in den Bibliotheken, oft nur in den Fachbibliotheken gelesen werden.

Die Untersuchungen der Lesesozologie begannen bereits in den 40-er Jahren des vorigen Jahrhunderts. Ein bedeutender Schwung begann nach dem ersten Weltkrieg. Von den zwanziger Jahren an wurden zahlreiche Arbeiten publiziert, welche vor allem die Angaben konkreter Untersuchungen einiger Schichten enthielten.

In Ungarn fehlen die Werke, welche die einheimischen Untersuchungen publizieren. Theoretische Arbeiten, die eine bedeutende Hilfe zur Untersuchungen der Lesegewohnheiten der verschiedener Schichten der Gesellschaft leisten könnten, entstehen erst jetzt.

Es gibt noch keine von allen Forschern akzeptierte entsprechende Methodologie in der Soziologie, deshalb können die theoretischen Methoden der Untersuchungen noch nicht geklärt werden.

Es ist noch nicht geklärt worden, welche Methoden im allgemeinen und auf gewissen speziellen Gebieten (z.B.: in der Untersuchung der Lesegewohnheiten) die besten sind.

Die mündliche oder schriftliche Beantwortung der Fragen einer Erhebung ermöglicht dem Forscher oder Forschergruppe, Informationen von verschiedenen Realitätsgraden über die Gedanken, Motive und andere Manifestationen der befragten Personen zu gewinnen. Selbstverständlich spielen bei den Fragen bzw. Fragebogen gewisse indeterminierende Faktoren eine grosse Rolle. Diese Faktoren beeinflussen die Eindeutigkeit, aber unsere Aufgabe besteht nun gerade darin, dass wir das Verhältnismässige teilweise beseitigen, sogar völlig eliminieren.

Die Untersuchung der Lesegewohnheiten der Studenten erscheint bereits seit Jahren als eine dringende Notwendigkeit. Ausserdem ist es nicht ohne Interesse zu untersuchen, wie sich die literarischen, ästhetischen, weltanschaulichen Interessen und Kenntnisse der Studenten in den einzelnen Studienjahren entwickeln.

Als erste Station einer Untersuchungsreihe versuchten wir auszuwerten, welche Dienste die Studenten der Attila-József-Universität in Szeged, die sich in die Bibliothek einschreiben lassen, in Anspruch nehmen und wo sie ausserhalb der Bibliothek lesen.

Der Lesesaal der Universitätsbibliothek, die eine wissenschaftliche Bibliothek ist, wurde eine Werkstatt des Selbststudiums. Wir müssen erkennen, welche Studenten den Lesesaal zum Lernen benutzen, welche ihre Pflichtliteratur hier durcharbeiten, und welche Gruppe der Leser zur Erweiterung ihrer allgemeinen Kenntnisse liest usw. Diese Faktoren müssen unserer Meinung nach die Beschaffungspolitik und die Zusammenstellung der Freihandregale bestimmen.

Die vorliegende Erhebung wurde in zwei Stadien durchgeführt. Beide Erhebungen wurden mit der Hilfe von Fragebogen gemacht, sie konnten gleichzeitig als gegenseitige Kontrolle benutzt werden.

Wir wollten mit unserer Untersuchung die folgenden Fragen beantwortet haben: welche sind die Studenten, die die Bibliothek regelmässig benutzen: wie gross ist die Zahl der Ausleiher und derjenigen, die sich im Lesesaal nur mit der Pflichtliteratur beschäftigen, oder sich hier weiterbilden wollen, und was ist das Verhältnis dieser Gruppen zu einander. Unser Fragebogen war auch dazu geeignet, die Frage zu beantworten, woher die Studenten die Bücher beschaffen, welche sie nicht aus den verschiedenen Bibliotheken ausleihen. Wir wollten also wissen, was und mit welcher Regelmässigkeit die Studenten in der Bibliothek und zu Hause oder anderswo lesen.

In der Analyse haben wir je ein Fach aller drei Fakultäten der Universität untersucht, die Fächer: ungarische Literatur und Geschichte, Chemie, weiterhin vier Jahrgänge der Juristischen Fakultät. So erscheinen in unserer Erhebung zukünftige Lehrer, wissenschaftliche Mitarbeiter und Fachleute der Verwaltung und des Rechtswesens.

1. Die Studenten, die sich einschreiben lassen, nehmen den Verleihdienst regelmässig nicht in Anspruch. Sehr oft besuchen sie die Bibliothek gar nicht, nachdem sie sich einschreiben liessen. Die absolute, wie auch die relative Zahl der Studenten, die im Laufe des ganzen Studienjahrs kein Buch ausleihen, ist verhältnismässig gross. 34,4% der Gesamtzahl der Studenten lassen sich in die Bibliothek einschreiben, dann kommen sie nicht mehr, oder sie besuchen nur selten den Lesesaal.

Wir finden einen grossen Unterschied zwischen den einzelnen Fakultäten.

2. Viele Studenten, auch wenn sie kein Buch nach Hause bringen wollen, lesen trotzdem die Handbücher oder oft auch schöne Literatur, die sie auf den Freihandregalen finden können — als Abwechslung. Dies zeigt die grosse Bedeutung dieser Regale in der Herausbildung und in der Gestaltung des Geschmacks der Studenten.

3. Mit unserer Untersuchung haben wir festgestellt, dass die Studenten der Philosophischen Fakultät ohne Ausnahme Mitglieder einer der Bibliotheken (Universitätsbibliothek, Stadt-, Institutsbibliothek) sind. 12,4% der Chemiker und 7,5% der Juristen liess sich in keine Bibliothek einschreiben. Wir erachten diese Zahl bei beiden Fakultäten für sehr hoch.

Die Ursache ergibt sich wahrscheinlich daraus, dass es im ersten Studienjahr keine organisierte Einführung in die Literaturforschung gibt, weiterhin eine grosse Zahl dieser Studenten nur aus den gekauften Skripten oder aus Handbüchern lernt. Über ihre Selbstbildung muss man annehmen, dass es zufällig sei.

4. Wir untersuchten, wo die Studenten ihre Unterhaltungslektüre ausserhalb der Bibliothek erwerben. 93% der Studenten der Philosophischen Fakultät, 65% der Chemiker, 50% der Juristen leihen die Bücher auch von den Kommilitonen, bzw. von den Bekannten.

Im Laufe unserer zweiten Erhebung haben die Studenten auch die Fragen beantwortet, wieviel Geld sie in einem Jahr für Bücher ausgeben. Im Jahre 1963 kauften die Studenten im Durchschnitt für 505 Forint Bücher. So fallen 14 Bücher auf einen Studenten, wenn wir die Summe in Bücher auf dem Durchschnittspreis umrechnen.

5. Unter den befragten Studenten besuchen diejenige den Lesesaal in der grössten Zahl, die an der philosophischen Fakultät ungarische Literatur und Geschichte studieren. Wöchentlich einmal kommt 30%, mehrmals 35%. Von den Juristen kommt jeder vierte Student wöchentlich mehrmals in den Lesesaal, die Chemiker kommen am seltensten, nur jeder achte Student kommt wöchentlich mehrmals in den Lesesaal.

6. Innerhalb der Lesegewohnheiten, die sich in der Benutzung des Lesesaals manifestieren, haben wir untersucht, was die Leser im Lesesaal tun. Die Mehrzahl der Studenten hat zwei Antworten aus den folgenden Variationen angegeben:

ich lerne für die Prüfungen

ich bearbeite die Pflichtliteratur

ich lese die Zeitungen

ich lese zur Selbstbildung

7. Ein anderer Teil unserer Untersuchung analysierte die Leseansprüche, und gewissermassen den Geschmack der Studenten, d.h. was sie lesen, wie ist das Verhältnis der gelesenen literarischen Werke zur populärwissenschaftlichen und zur Fachliteratur. Die Analyse dieser Fragen wurde in einer anderen Arbeit veröffentlicht.

8. Unsere zweite Erhebung haben wir unter 100 Studenten-Leser durchgeführt. Wir untersuchten mit unserem zweiten Fragebogen, wo die Studenten zur Selbstbildung und zur Unterhaltung lesen.

28% der Studenten liest hauptsächlich zu Hause und in der Bibliothek.

9% der Studenten liest hauptsächlich in der Bibliothek und zu Hause.

42% der Studenten liest zu Hause.

21% der Studenten liest ausschliesslich in der Bibliothek.

Die Bibliothek wird also in sehr grossem Masse benutzt. Dies kann damit erklärt werden, dass 72% der befragten Studenten nicht bei ihrer Familie lebt. Die Studenten, die zur Untermiete wohnen, erledigen ihr ganzes Selbststudium und ihre Selbstbildungstätigkeit in der Bibliothek. Die zweite Ursache besteht darin, dass gewisse Fachbücher, die Pflichtlektüre und literarische Werke nur hier regelmässig aufzufinden sind.

9. Zulezt haben wir aus der Analyse der Lesegewohnheiten die Folgerung gezogen, dass der Universitätsbibliothek in der Zusammenstellung der Freihandregalen im Lesesaal und bei der Leihstelle eine sehr wichtige Aufgabe zugefallen sei. Da ein Drittel der Studenten nur den Lesesaal besucht und im ganzen Studienjahr kein Buch ausleiht, nimmt die Bedeutung dieses — aus einigen Tausenden bestehenden — Buchmaterials um sehr viel zu.

Felelős kiadó: Havasi Zoltán

Megjelent 500 példányban 2,75 (A/5) iv terjedelemben

Kézirat a nyomdába érkezett: 1966 május hó.

[Készült: monószedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55 szabványok szerint.

66-6307 — Szegedi Nyomda